

I. OTURUM TARTIŞMALARI

5 Aralık 2001

Oturum Başkanı - Hüseyin YEŞİL

OTURUM BAŞKANI- Konuşumuz saat 12:30'da ayrılacağı için, soruları bildirilerin sonuna bırakmama rağmen soracağınız soru varsa iki şoru alalım. Buyurun Mustafa Bey.

SALONDAN- Dünyada şirketlerin birleştiği bir realite. Konuşmacı da "Avrupa'da mı, dünyada mı?" diye belirtti. Tam anlayamadım ama, 1999'da 17 büyük şirket, 2001'de 11 büyük şirket oldu. "Avrupa Birliği böyle şirketlerin birleşmesine -tröstleşme diyelim biz buna- karşı rekabet koşullarını oluşturmaya çalışıyor" denildi. Avrupa Birliği'nin yönetimine tüketiciler, yani sermaye sahibi olmayanlar hâkim midir? Yoksa, hâkim olan bu şirketler vatandaşlarına, yahut tüketicilere lütuflarda mı bulunuyorlar?

OSKAR BENEDİKT- Daha önce de söylediğim gibi rekabetle ilgili bir AB komisyonu var. Bu piyasaya hâkim olan kuvvetleri cezalandırmak ve bunları denetlemek için kurulmuş bir kurum. Tabii ki, bu rekabet tüketiciyi destekleyen bir rekabettir. Çünkü, eğer piyasaya hâkimiyet kuran bir şirket söz konusuysa, bu kontrol mekanizması tabii ki, tüketicinin lehine onu cezalandıracaktır.

SALONDAN- İstatistikleri verirken "Enerjideki liberalleşmenin Fransa'da minimum yüzde 30 Türkiye'de bunun yüzde 20 olduğunu" söyledi. "Türkiye'nin AB'ye girebilmesi için en az yüzde 30'a çekmesi" şeklinde bir ifade kullandı. Diğer ülkeler AB'ye girerken minimum yüzde 30'la mı girdiler, yoksa, böyle belirli bir yüzde kıstası var mı AB'ne katılmak için?

OSKAR BENEDİKT- Bildiğiniz gibi iç piyasada bu piyasada bu piyasa açılımının yüzde 30 olması gerekmektedir; ancak bu yüzde 30'luk oranın katılım anında böyle olması gerekmektedir. Tabii ki, bu konuya bazı istisnalar getirilebilir. Bu müzakere sürecinde böyle olabilir. Yani, müzakere sürecinde bu katılım koşulları tartışılırken bu konu da tartışılabilir. Öncelikle bütün kuralların kabul edilmesi gerekir müzakere sürecinden sonra ama, zaten müzakerenin yapılma amacı da bu koşulları tartışmaktır. Şu anda biz müzakere sürecinden birkaç yıl öndeyiz. Ama şunu söyleyebilirim ki, yüzde 30'luk bir oran söz konusu.

SALONDAN- Liberalizasyon, rekabetçi bir ortamın oluşması, tüketicinin daha ucuz ve kaliteli enerji kullanımını amaçlıyor. Türkiye'de üretim, tüketimin altında. Bizim gibi ülkelerde bu tür bir yapının oluşturulması için üretimin tüketimden fazla olması gerçeği niye göz ardı ediliyor? Bu yapı için bu yapı için AB maddesel desteği niye sağlıyor?

OSKAR BENEDİKT- Türkiye'de öncelikle enerji tasarrufu söz konusudur ama, Birlik mali destek verirken dikkatli olmalı. Çünkü, paranın nereye gideceği konusu çok önemlidir. Biz paranın üretime, doğrudan inşalara gitmesini istemiyoruz, çünkü bu piyasalar açısından yanlış olur. Biz sadece Türkiye'de bu sistemin kurulması için, bu amaçla yardımda bulunuyoruz. Yoksa, inşalar için zaten Avrupa Yatırım Bankası'ndan da kredilerin alınması da söz konusudur.

METİN ÇİFTÇİ- AB'nin temsilcisinin katkılarını pekiştirmek açısından birkaç soru sormak istiyorum.

Bir istatistik verirken şöyle bir şey söylediler; içinde İrlanda, Fransa ve Yunanistan'ın geçtiği, yüzde 30'luk bir orana dikkati çekti "Buralarda enerji piyasasının oluşmaya başladığını, yüzde 30'luk bir liberalleşmenin gerçekleşmiş olduğunu" hatırlattı. Benim bildiğim kadarıyla daha Aralık 2000'e kadar olan süre içinde ve hâlâ Fransız Elektrik Kurumu yüzde 95'i kamu tekelinde, bütünlük, merkezi bir yapıda devam ediyor. Avrupa Birliği içindeki bu liberalleşme eğilimlerine karşı da direnme gösteriyor. Bizim bilgimizin dışında Fransa'da gizli bir liberalleşme süreci gerçekleşmiş olabilir mi? Önce bunu anlamak lazım.

İkincisi, AB temsilcisinin bize yeni bir özgürlük imkânı sunması da dikkat çekici. O da, hangi çevreci şirketi seçeceğimizden ibaret, liberalleşmeyle ilgili alanda tüketicilere yönelik seçim imkânından söz ediyor. Bu özgürlüğü, Türkiye'nin pek kullanmayacağını kendisinin bilmesini isterim.

Üçüncü husus da şudur: Türkiye Fransa'yı örnek alarak TEK'i kurdu. Fakat, liberalleşme baskısı, AB ve benzeri ülkelerin dayatmasıyla gerçekleşmeye kalktı ve Türkiye'de bu liberalleşme süreci bir yağma operasyonuna zemin hazırladı.

Avrupa Birliği temsilcisi, liberalleşme programının AB ülkelerinde ne denli başarıya ulaşmış olduğunu söyleyebilir mi; yoksa hâlâ kamu tekeli ya da kamunun ağırlıklı paya sahip olduğu ülke örneklerini vermemize gerek var mı?

OSKAR BENEDİKT- Fransa konusunda şunu söyleyeceğim; EDF Fransa'nın çok büyük bir enerji üreticisidir, aslında AB'nin de çok büyük bir enerji üreticisidir. O yüzden Fransa hükümeti için pazarı birden bire açmak çok zordur; o yüzden biraz zaman alacak. Daha ileri işlemler söz konusudur ama sadece Fransa'yı örnek almak gerekmiyor. Örneğin, Almanya var önümüzde. Yüzde 100'lük bir açılım sağlamıştır. O yüzden rekabet ortamı tüketicilere daha düşük fiyata daha fazla seçenek sunacaktır; Türkiye'nin örnek alması için önünde birden fazla örnek vardır. Bu konuda ne yapacağına bu örneklerle bakarak kendisi karar verebilir.

ETHEM TORUNOĞLU- (Çevre Mühendisi ve TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi)-
Konuğumuz da buradan gitmeden önce sadece kol kırılıp yen içinde kalmaması için bir şeyler söylemek istiyorum.

Öncelikle TMMOB adına düzenlenen böyle bir enerji sempozyumunda ilk çerçeve sunuşların böyle bir konuşmayla başladığını öğrendiğimde bu olayı garipsediğimi söylemek isterim. Çünkü bir sempozyumun, bir etkinliğin çerçeve sunuşu aslında o etkinliğin hangi konularda odaklaşacağını da gösterir. Konuğumuzun TMMOB ortamını bilmesi açısından demin açış konuşmalarında belirtildiği gibi bu alanda kamusalılığı savunan bir örgüttür. Ama, bunun devamı anlamında da sunuşun da böyle konuşmalarla başlamaması gerekirdi. Biz burada enerji alanındaki liberalleşmeyi biliyoruz ama, böyle bir AB eksenine başlayan konuşmanın beni rahatsız ettiğini, üzüldüğümü belirtmek isterim. Neden? Çünkü demin Sayın Başkan da ifade etti, biz enerji bürokrasisini, enerji yönetimi krizi olduğunu söylediğimiz bürokrasiyi ısrarla davet ediyoruz. Birtakım, Dünya Bankası ve IMF uzmanlarıyla da buluşuruz, bilmiyoruz bunları ama, AB temsilcisi gelip, TMMOB'un oturumunda böyle bir sunuş konuşması yapıyor. Burada bir omurga kayması var.

OTURUM BAŞKANI- Diğer bildirimlerin tartışmasına geçiyoruz.

Buyurun.

KADİR DAĞHAN (TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi)- Sorum Sayın Önder'e:

Afganistan'daki enerji kaynaklarını ele geçirerek Avrupa'nın şahdamarına basmak niyetiyle yapılan bir saldırı hareketine, kendi şahdamarının keşileceğini bile bile Avrupa, hatta Rusya niye destek versin?

Amerika böyle bir senaryo için neden İkiz Kulelerin bombalanmasını bekledi? Bu kulelerin bombalanması da bu senaryonun bir parçası mıydı?

SALONDAN- Sayın Önder'in bir şeyi açıklamasını istiyorum. Yanlış algılanabilir; çünkü bazen bu konuları izleyen insanlar olarak bizler bile yanlış anlamanın etkisinde kalıyoruz. Biraz evvel yabancı konuğumuz da söyledi: bilgilendirme şeffaflık olarak sunuluyor ve Kemal Derviş de yapıyor bunu. Hatta "yanlış yaptık, halkın bilgilendirilmesi lazım ve bu şeffaflık" diye özürler falan da diliyor. Bu anlamda gerek uluslararası sermayenin, gerek devletin, gerekse ulusal büyük sermayenin; bilgilendirmeye indirgenen bu şeffaflık meselesini niçin, hangi amaçla kullandığının burada açılması gerekiyor.

Ayrıca, meşhur "serbest piyasa" meselesinin de açılmasını istiyorum. Gerçekten sermaye ya da küreselleşmenin savunucularının "serbest pazar" dediğimiz devletin müdahalesini istememe gibi bir amaçları var mı? Bunu ortaya koymak gerekiyor. Bunun açılmasını istiyorum. Çünkü, tam tersi serbest bölgelere, endüstri bölgelerine yabancı sermayenin girmesi konusunda büyük bir finansman aktarımı söz konusu. Bu da sermayenin isteği üstelik. Oysa, döviz denetimi, para arzı meselesi ya da kamu hizmetlerinin iyileştirilmesinde devlet müdahalesi istenmiyor. Bu anlamda gerçekten

sermayenin müdahaleyi istememe, serbest piyasa konusunda bir talebi var mı? Bunların açıklanmasını istiyorum.

SALONDAN- Bugün burada bir çelişki yaşadık. İki yıldır, Elektrik Mühendisleri Odamızın söylevinde bir şey var: Enerji krizi yok, enerji yönetimi krizi var.

Açış konuşmasında Sayın Genel Başkan Kaya Güvenç'in ve biraz evvel İzzettin Önder'in de söylediği bir söz var: "Bu tercih edilmiş bir politika." Yani, enerji krizi varmış gibi gösterilip; aslında önceden düşünülmüş, tayin edilmiş -hatta kitapçıkta Cengiz Faydalı'nın sunacağı bildiride- IMF'ye verilen İyi Niyet Mektuplarında da var. Bizzat önceden planlanmış olan bir kriz olduğunu düşünüyoruz. Bu anlamda sorum Sayın Yiğit'e. Bu söylemi bugünkü bu sözlerden sonra artık terk etmemiz gerekmiyor mu?

AHMET YALVAÇ- Makine mühendisiyim. Termik Santraller İşletme ve Bakım Dairesi Başkanlığı'ndan ve bu sempozyuma 30 sayfalık bir bildiriyle katılmış bulunuyorum. Konuşmacı olarak ismim geçmediği ve söz hakkı verilmediği için konuşmadım. Ben soru sormak yerine rakamlarla bir not hazırladım. Bunu sunmak istiyorum.

SALONDAN- Başkan, kısa bir katkıda bulunacağım ve Sayın Ali Yiğit'e soru soracağım.

Ethem Torunoğlu'nun hatırlatması önemliydi. Bir ay önce TMMOB'nin bir başka Meslek Odası EMO'nun üstüne düştüğü ve özen gösterdiği bir şeyin tam tersini yaptı ve AB fonlarından para alarak "AB sürecinde Şehir Planlaması" üzerine bir kongre yaptı. Bence, ulusal öncelikleri terk etmeden ulusal devleti savunan bir esasın altını çizmesi Sayın Ali Yiğit için çok önemli. Fakat, gerçekten bu iyi yönetimin geliştirilmesi, finans konusundaki bütün vurgular Dünya Bankası çevrelerinden geliyor. Bence enerji politikalarında bu yönetim üzerinden eleştiri yapmak gibi deminki hassasiyet haklı, orada biraz düşünmek gerekmiyor mu? Bunun bir hatırlatmasını yapmasını istiyorum.

Bir de ikinci olarak, eğer bir ulusal devleti tasfiye programına zemin hazırlayacaklardan biri de AB'ye AB temsilcilerinin bu liberalleşme programını bir kez daha bize gelip de birinci tebliğ olarak anlatmasını nedenini açıklar mısınız?

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim. Başka soru almıyorum.

Buyurun Sayın Önder.

Prof. Dr. İZZETTİN ÖNDER- Teşekkür ederim. Bir kere, birinci soru biraz teknik ama hemen söyleyeyim.

Amerika bence Afganistan'a saldırmadı, onu söylemek istiyorum. Çünkü, Afganistan üçüncü paylaşım savaşında bir muharebe alanıdır. 11 Eylül için "11 Eylül saldırısı" demedim ve hiçbir zaman için demiyorum, bir olaydır o.

Tesadüfen ya da hakikaten Usame yapmış olabilir, Usame taşeron olabilir, başka birisi yapmış olabilir, kapitalizmin kendisi bile yapmış olabilir ama o kadar fazla senaryo

oluşturmayalım. Fakat 11 Eylül bahane edilerek Amerika bunu kendisine saldırı diye algıladı ve tek başına orada müdahale etmek istedi. Biliyorsunuz, NATO'yu dahi sonradan devreye soktu. Neden tek başına müdahale etmek istedi? Çünkü, o "dünyanın enerji göbeğine" diyelim, yerleşmek istiyordu. ABD Avrasya'ya girecekti. Tarihte son şansdır bu onun. Başka da şansı yoktu çünkü Avrupa kendi ordusunu kuruyor, henüz kurmadan; Rusya kendini toparlanmadan, işte Şanghay Beşlisini oluşturdular falan. Amerika bunu yapmak mecburiyetindeydi. Dolayısıyla böyle baktığımızda şu çok önemli: Şah damarı kesiliyorsa neden Avrupa, hatta şimdi Japonya -gemi falan gönderdi oraya- ve Rusya bu olaya katıldı? Tabii çok doğru, diyorum ya "üçüncü paylaşım savaşı" yaşanıyor. ABD'nin buradaki amacı Şanghay Beşlisini parçalamaktı.

Burada önemli dört tane devlet vardır: Kızıl Çin, Rusya, Hindistan, Özbekistan; bunları parçalamak istedi. Rusya'nın da biliyorsunuz Afganistan'la mücadelesi vardı. Çeçenistan'la savaşıyor, hatta Çin'le de ufak bir ihtilafı var. Üçüncü paylaşım savaşında Putin, Çin'den daha akıllı davrandı ve girdi savaşa; ABD'yle beraber oldu. Yani bugün ABD'nin yanında olmak isteyenler Afganistan'ın bölüşülmesinde söz sahibi olmak isteyen devletler değil; üçüncü paylaşım savaşından sonra masaya oturan devletler olacaktır. Türkiye'nin bunun için girmemesi gerekiyordu. Çünkü, Türkiye daima ikinci düzeyde kalacaktı, savaşa karşı çıkması gerekiyordu.

İngiltere'ye gelince; İngiltere AB'de ikinci sınıf bir ekonomidir, ilk sanayileşen ülke olduğundan dolayı. Almanya'dır Avrupa'nın merkezi. İngiltere Euro'ya bile karşı çıktı, girmede. Avrupa Merkez Bankası'na karşı çıktı. Dolayısıyla bir yalnızlık yaşıyordu orada. Zaten ilkin kendi bölgesidir; derhal fırsat buldu ve oralara derhal ABD'nin yanında girdi. Bundan ürken Almanya ve Japonya da girdi. Çünkü neden? Üçüncü paylaşım savaşı yaşanıyor. Yani dediler ki "ABD bu masanın başına tek başına oturur, büyük parçayı kendi alırsa bizim ekonomimiz değersizleşir. O zaman biz de burada bulunalım." Nitekim evvelki gün bir haber vardı: Amerika uluslararası bir yönetime karşı çıkıyormuş orada. Kendisi hâkim olmak istiyor çünkü. Haklı da kendi açısından. Onun için bu da benim yorumum, bilmiyorum tarih nasıl yazacak?

Ayfer Hanımın sorusu hakikatten güzel bir soru. Kısaca cevap vereyim. Serbest piyasaya serbesttir ama neye göre serbesttir? Güce göre serbesttir. Mesela orada tüketiciler serbest değildir, orada marjinal firmalar serbest değildir, orada devlet serbest değildir hatta. Zaten üçüncü dünya savaşının yaşandığı bu yeni dünya düzeninde serbest olan tek şey liberalizm; yani merkez sermaye için vardı. İkincil sermaye için de yoktur liberalizm. Bu çok önemlidir, onun için bize bu dayatmaları yapabiliyorlar. Orada öyle bir serbestlik yok. Ama bu dayatmalar bir yasa sistemiyle olmuyor. "Terörle mücadele" adı altında yeni bir uluslararası yasa sistemi oluşturuluyor, o ayrı bir olay. Ekonomik düzene baktığımızda fiili sermaye gücünü kullanıyor burada. MAI'yi falan da getiremiyorlar; çünkü MAI'de de ileri devletler ihtilafa düşmüş durumdalar.

Tabii bilgi çağı çok önemli. Biz bilgisayar kullanımına "bilgi çağı" diyoruz. Halbuki bu, bilgi tüketim çağı; yani enformasyon tüketim çağıdır, aslında bilginin özüne girmez. Zaten teknolojinin savaş sanayiinde üretilmesinin anlamı da bu. Sadece "orada büyük imkânlar var" meselesi değil bu. Teknoloji denetimli üretiliyor orada, alt kademelere de denetimli sunuluyor. Bizzat Amerika, kendi sanayii işletmelerine denetimli sunuyor; bırakın başka ülkeleri. Onun için savaş sanayii çok önemlidir aslında.

Nedir, şeffaflık? Bizde de TRT'nin dördüncü kanalı, özelleştirmelerde ihaleleri veriyordu. Ama, orada ne mukaveleyi biliyorsunuz, ne iç koşullarını biliyorsunuz, hiçbir şeyi bilmiyorsunuz. Tiyatro seyrediyorsunuz orada. Ama, içerisinde neler var, koşullar nelerdir, ya da hatta başlangıcında neler oldu, sonunda ne oldu, onun ötesinde verilen doğru mu aslında? Bir de o var. Mesela, deniliyor ki, Türkiye'de enerjide sıkıntı var. Ben son cümleyi şöyle söyleyeyim -sözüm meclisten dışarı, bunları size söylemek biraz ayıp oluyor ama hatta doğru mu, yanlış mı? DPT'nin 1998-1999'da verdiği raporlar varmış, Türkiye 2007'ye kadar enerji sıkıntısına girmeyecekmış. Başka bir mühendis arkadaşşıma göre -Bunlar doğru mu; bunları kontrol etmek istiyorum- Türkiye, elektrik potansiyelinin yüzde 38'ini kullanıyormuş. Hadi buna 50 diyelim isterseniz. Eğer bu doğruysa, Enerji Bakanı neden hâlâ ihale açıyor? Niye açmaya çalışıyor, niye atom enerjisini getirmeye çalışıyor? Bunları irdelememiz lazım; bu bilgiler bize verilmiyor. TekelLe ilgili mesela "Tekel durmadan tütün yakıyor" diyoruz. Geçen gün Tekel'deki bir arkadaşım "evet ara ara yakıyor ama, yaktığı tütün Tekel'in safi gelirinin yüzde 1,5'uğu" dedi. Tekel tütün yakıyor, Tekel'i özelleştirelim o zaman.

ALİ YİĞİT (EMO Yönetim Kurulu Başkanı)- Ben de son olarak bu enerji krizi üzerine ya da yönetim krizi üzerine bir şeyler söylemek istiyorum. Bu söylemi terk edelim veya etmeyelim, bilinçli olarak bu yapıldı ve saire; bunun iki tarafı da doğru aslında. Enerjide bir şeyler yapılmak isteniyor, IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı birtakım uygulamalar var. Bunlara zemin hazırlamak için birtakım suni yönetim krizlerinin yaratıldığı doğru. Ama, Türkiye'de doğru olan bir şey daha varsa; 1983'ten beri ara kesintiler, beş altı yıllık ara partilerden olmuşsa bile bu 18 yıllık dönemin içerisinde enerji sektörü 12-13 yıl belli bir siyasal anlayış tarafından yönetildi. Burada da bir beceriksizliğin olduğu da kesin; yönetme konusunda bir yönetme fakirliğinin yaşandığı da kesin. Ama, bunlardan hangisi başattır; yani dışarıdan gelen telkinlerden kaynaklı olan kriz mi belirleyicidir, yoksa kişilerden kaynaklı beceriksizlikler mi başattır? Bu çok belirlenecek bir şey değil ama, enerjide her zaman bir kriz ortamı yaratıldı ve kriz yönetimi yapıldı. Bu genel anlamda üçüncü dünya ülkelerinde ekonomilerde de böyledir. Yani "önce kriz yarat sonra krizi yönet" anlayışı enerji sektöründe de çok iyi bir şekilde uygulanıyor. Eğer bu yönetim krizi veya bu yönetim beceriksizliği uygulanmazsa; yahut "uluslararası kuruluşlar böyle istiyor, böyle oluyor" denilmezse; yani onlar öyle istiyorlar ama sonuçta da bir beceriksiz bürokrasinin olduğunu da vurgulamak lazım. En azından gündelik ihtiyaçları karşılamak konusunda bile yetersizler. Özelleştirme diyorsa onu da,

öbürünü de yapıyor ama, genel olarak bir beceriksizlik var ve bunun adı da yönetim krizidir.

OTURUM BAŞKANI- Bir konuya açıklık getirerek toplantıyı kapatacağım.

Değerli arkadaşlarım, açılış bildirimiz gibi bir şey söz konusu değil. Bizim bugünkü oturumumuz "Yeni Liberal Politikalar ve Enerji Sektörü" idi. Biz bu konuda bütün tarafları çağırmiştık. Bu taraflardan bir tanesi de AB'nin sözcüsü ve Enerji Bakanlığıydı; fakat Bakanlık temsilcisi gelmedi. Dolayısıyla oturuma AB temsilcisiyle başlamış değiliz. Böyle bir şey kafalarda yer etmesin. Bizim söylenenlere karşı söyleyecek çok sözümüz var. Biz kendi görüşlerimize güveniyoruz; örneğin İzzettin Hoca'nın bu konuda söyleyecek çok şeyi vardı, Ali'nin vardı, Odamızın var, TMMOB'in var. Dolayısıyla ben bu konuda korkmamamız gerektiğini düşünüyorum. Artı, bir teknik konu dolayısıyla -uçğa yetişecekti- ilk sözü o arkadaşımıza verdik, ben Hocamdan izin de istedim. Konuşma Hocamla başlayacaktı ama belirttiğim nedenden dolayı biz sözü ona verdik. Dolayısıyla bu sempozyuma bu tür hassasiyetlerle gölge düşürülmesini istemiyorum.

